

Samenvatting

Ouderbetrokkenheid: partnerschap gewenst, maar nog geen praktijk

De Onderwijsraad is door de Tweede Kamer gevraagd te adviseren over verschillende aspecten van ouderbetrokkenheid in het onderwijs. Betrokkenheid van ouders bij de school en het onderwijs is belangrijk vanwege taakverlichting van de school, afstemming over de opvoeding, en ondersteuning van het leerproces, maar ook als uiting van burgerschap en een middel tot culturele integratie.

De raad maakt in dit advies een onderscheid in drie typen van relaties tussen ouders en school. Ten eerste bestaat er een *individuele, juridische relatie* (vastgestelde rechten en plichten). Ten tweede zijn ouders *samenwerkingspartners* als het gaat om de opvoeding en het leerproces van hun kind. Ten slotte zijn alle ouders onderdeel van een (informele) *oudergemeenschap*. In deze benadering gaat het niet meer zozeer direct om de belangen en noden van de eigen kinderen, maar over die van de oudergroep van een klas, een groep, een jaar of de school als geheel. Als de oudergroep goed functioneert, komt dat ook ten goede aan de klas en de school. Hoofddlijn in dit advies is dat er in het beleid minder nadruk moet zijn op het eerste (juridische) type, en meer op het tweede (partnerschap) en derde type (lid van de oudergemeenschap).

In theorie onderschrijven school en ouders breed dat ouders bij het onderwijs betrokken worden en dat er partnerschap is tussen ouders en school. De wijze waarop ouders in de praktijk werkelijk betrokken zijn, partners worden, hangt af van de visie en inzet van de school, waarbij er duidelijke verschillen zijn tussen de onderwijssectoren: elke basisschool is er mee bezig en heeft ouders over de vloer, terwijl in het middelbaar beroepsonderwijs ouders te weinig in het vizier zijn. Maar ook de inzet (tijd) van de ouders speelt een belangrijke rol. Deze inzet wisselt met de leeftijd van het kind en is ook afhankelijk van het opleidingsniveau van de ouder en van de aanwezigheid van eventuele opvoed- of leerproblemen.

De monitor ouderbetrokkenheid (2009) geeft aan dat van partnerschap nog geen sprake is.¹ De meeste scholen hebben wel een visie op papier ter bevordering van ouderbetrokkenheid en vrijwel alle scholen hebben beleid geformuleerd met betrekking tot het meebeslissen via de mr (medezeggenschapsraad), wat logisch is gezien de wettelijke verplichting, maar verder dan het verstrekken van informatie en het inschakelen van ouders voor hand- en spandiensten reikt de invulling van 'partnerschap' veelal (nog) niet. De monitor geeft ook aan dat scholen van mening zijn dat de rol van ouders voornamelijk zit in het ondersteunen van het eigen kind. Ouders staan op hun beurt ook niet te popelen. De onderwijmeter 2008 geeft aan dat opvallend minder ouders dan het jaar daarvoor de verantwoordelijkheid voor betrokkenheid bij de school bij zichzelf neerlegt.² Ouders lijken daarmee de opvatting te hebben dat betrokkenheid nuttig en nodig is, maar de school dat moet organiseren.

Uitgangspunt: ouders goed juridisch gepositioneerd en geïnformeerd....

Ouders hebben in de afgelopen jaren verschillende rechten verkregen. Beleidsuitgangspunt is dat ouders voor hun kinderen op grond van de leerplicht ook een zeker leerrecht hebben (een minimale garantie op basiskwaliteit van het onderwijs). Daarnaast hebben zij recht op goede

¹ Kans, Lubberman & Vegt, 2009.

² Plantinga, Diepen, Schildmeijer & Bruxvoort, 2008.

informatie: over hun kind (het leerlingendossier) en over de prestaties van de school, maar ook over hun rechten op ondersteuning en bijstand of om een klacht in te dienen.

... maar geen verdere juridisering van verhoudingen

Het juridische bouwwerk is echter volgens de raad inmiddels wel compleet: nog een 'onderwijskamer' bij een rechtbank of een aparte instantie levert niets extra's op. Volgens onderzoek blijkt ook dat het overgrote deel van de ouders niet zit te wachten op meer formele inspraak of bestuurlijke verantwoordelijkheden. In de opvatting van de raad zal door scholen en de overheid de focus moeten worden gericht op facilitering van partnerschap tussen ouders en school en op het vormen van oudergemeenschappen rond de klas, de groep, het jaar of de school als geheel. In deze ouderverbanden gaat het om onderlinge contacten en samenwerking; de school is hierbij wel altijd aanwezig, maar speelt een 'maatgebonden' rol.

Werken aan actieve bereidheid tot partnerschap

De raad beschouwt de opdracht van het organiseren van ouderbetrokkenheid als iets vanzelfsprekends. In die zin vindt de raad het bijvoorbeeld ook voor de hand liggend dat in het primair onderwijs het schoolplan naast de verplichte wettelijke onderdelen van onderwijskundig beleid, personeelsbeleid en kwaliteitsbeleid, ook een onderdeel bevat rond beleid over ouderbetrokkenheid. Dit betekent dat wederzijdse verwachtingen duidelijk gemaakt en uitgesproken worden. Het betekent ook dat ouders hun plichten kennen en verantwoordelijkheid nemen als het om onderwijs en opvoeding gaat. Ouders moeten zorgen voor een zo goed mogelijke startpositie van hun schoolgaande kinderen. Dat varieert van het basale verzorgd, uitgeslapen en gevoed naar school gaan in het primair onderwijs tot het bieden van een stimulerende thuisomgeving en ouderlijke hulp bij het ontwikkelen van kennis en sociale vaardigheden in voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. En het vergt van ouders een zeker respect en begrip voor de taak en opdracht van de leraar. Daarbij zou het nodig en nuttig kunnen zijn om deze houding en verantwoordelijkheden over en weer helderder te markeren, bijvoorbeeld in de vorm van (schriftelijke) afspraken (zoals de raad eerder adviseerde). Daarbij kunnen concrete activiteiten zoals huisbezoeken de school een duidelijker beeld geven van de achtergrond van ouder en leerling.

Voorkomen van conflicten is beter dan het oplossen daarvan: met name door duidelijk en tijdig ouders, leerlingen, deelnemers en studenten te vertellen wat ze kunnen verwachten van de instelling, waar de (organisatorische) grenzen liggen en waarom bepaalde besluiten die hun positie raken genomen moeten worden. Een school kan een gebrekkige opvoeding en thuisituatie niet geheel compenseren en heeft deze verantwoordelijkheid ook niet. Echter, op de school rust naar de mening van de raad wel een inspanningsplicht als het gaat om het bereiken van ouders en het werken aan goede contacten, zoals ook omgekeerd ouders bereid moeten zijn de school de helpende hand te bieden.

En ouders met elkaar verbinden

De ouder is in eerdere raadsadviezen ook als onderdeel van de school- en van de oudergemeenschap gekenmerkt. Een goede betrokkenheid van ouders bij elkaar, bij de klas en bij de school kan zelfs effect hebben op de sociale cohesie in een buurt, wijk, dorp en stad. In alle onderwijssectoren kan de schoolorganisatie bijdragen aan processen van gemeenschapsvorming tussen ouders onderling en tussen school en ouders. Ook hier geldt dat de investeringen door ouders in onderlinge contacten, in ouderverbanden, zichzelf terugverdienen: onderzoek wijst uit dat ouders die elkaar kennen, elkaar ook aanspreken. Ouder-oudercontacten helpen ouders onderling en kunnen zo ook de school (de leraar) ondersteunen. Het organiseren van

oudernetwerken bevordert de socialiserende functie van het onderwijs en de (wettelijke) taak die de school heeft ten aanzien van burgerschapsvorming.

Aanbevelingen voor de Kamer

De aanbevelingen van de raad richten zich op een algemene koerswijziging van het landelijk beleid: geen verdere juridisering van de relatie ouder-school, maar een investering in oudernetwerken.

Bij de vormgeving van landelijk beleid beveelt de raad de Tweede Kamer aan aandacht te vragen voor de volgende vijf aandachtspunten en elementen.

1. Een goede kwaliteitsagenda voor de onderwijssectoren primair onderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger beroepsonderwijs bevat volgens de raad ook een paragraaf over beleid voor en door ouders. Een dergelijke paragraaf zal volgens de raad een brede insteek moeten hebben: niet alleen gericht op het betrekken van de niet-actieve ouder, maar ook op het betrokken houden van de wel actieve ouder. De uitwerking moet daarbij aan scholen worden gelaten (inclusief de vraag op welke wijze schriftelijke afspraken ouders en scholen tot betere verantwoordelijkheidsverdeling kunnen brengen). De overheid moet hier voor wat betreft regelgeving terughoudend zijn, maar kan wel faciliteren (zie punt 5).
2. Ouders in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs zijn een 'vergeten' groep in zowel het landelijk als het instellingsbeleid: deze sectoren kunnen leren van ervaringen in het primair en voortgezet onderwijs. In samenspraak met de instellingen en brancheorganisaties zal dit punt geagendeerd moeten worden. Daarbij zal verder ontwikkelingswerk nodig zijn naar de wijzen waarop ouders een functie kunnen vervullen in bijvoorbeeld het voorkomen van schooluitval, het ondersteunen van het onderwijs (zoals het kiezen of vervolgen van een opleiding) of het sociale leven van leerlingen en studenten tijdens de schoolloopbaan.
3. Voor welke doeleinden is welke mix aan posities van ouders als rechthebbende, als partner en als deelnemer van een ouderverband het meest geschikt? Hier zal nog heel wat ontwikkelingswerk verricht moeten worden. Gaat het sec om betere betrokkenheid van (groepen) ouders of zijn de achterliggende doelen van meer belang: betere cognitieve en sociale prestaties van kinderen, minder schooluitval en spijbelen, beter gedrag op school en een efficiëntere schoolorganisatie door de inzet van ouders? Aan welke van deze doelen voor welke groepen leerlingen en studenten dragen ouders als deelnemer van een ouderverband naar verwachting (en op basis van evidentie) bij? De raad heeft in het advies *Partners in onderwijsopbrengst* (2008c) in dat verband al gepleit voor meer ouderbetrokkenheid als het gaat om opbrengsten en eindresultaten. Onderdeel van het ontwikkelingswerk zou een (internationale) review kunnen zijn, met aandacht voor de variëteit van oudercontacten voor scholen en leerlingen. Dit levert een overzicht op van zowel bewezen effectieve interventies op dit terrein als van nieuwe, veelbelovende ideeën, te verspreiden onder scholen.
4. Communicatieve vaardigheden en vaardigheden in het omgaan met informatie van ouders zijn van groot belang voor het functioneren van ouderbetrokkenheid. Docenten en schoolleiders kunnen daarin beter getraind en opgeleid worden. Lerarenopleidingen dienen hieraan aandacht te besteden en bij het periodiek bijstellen van de (wettelijke) bekwaamheidseisen van leraren en docenten dienen deze onderwerpen aan de orde te komen. Ook

in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs kunnen docenten en instructeurs gevoeliger zijn voor de betekenis van ouders voor hun meerderjarige studenten.

5. Ouderverbanden zijn belangrijk. Vaste en voorspelbare ouder-oudercontacten versterken de sociale textuur rond een klas, groep, jaar of school. Bovendien zeven deze ouderverbanden problemen uit, waardoor er minder opvoedvraagstukken in het klaslokaal terecht komen. Ouderverbanden maken het makkelijker om met ouders in gesprek te komen wanneer zich problemen voordoen met een kind. Er kan een stimuleringsmaatregel worden genomen waardoor groepen ouders een ouderbudget kunnen aanvragen voor de opstartfase van een lokaal te organiseren ouderverband, voor een klas of een school. Het ouderverband heeft als functie de ondersteuning en dialoog tussen ouders onderling te faciliteren. Daarmee kan ook uitdrukking worden gegeven aan de wens tot burgerschapsvorming en burgerparticipatie.